

A háromszázéves Pázmány Péter-Tudományegyetem.

A magyar egyetemalapítási törekvéseknek 700 éves multja van. Az egyetemi gondolat a magyar szellemiségben már a XIV. század közepén tért hódított, amikor 1367-ben Nagy Lajos magyar király az Ausztria és Lengyelország egyetemalapításaival egyidőben létrehozta az első igazi magyar egyetemet Pécs városában. Húsz esztendővel később Óbudán kísérletezett Zsigmond király egyetem alapításával, majd Mátyás király idejében Vitéz János érsek Pozsonyban alapított négy fakultásos egyetemet, amelynek tanszékeire külföldi hírességeket hívott meg. Ezek azonban az idők homokjában épügy eltűntek, mint az 1872-i helybeli és az 1912-i pozsonyi magyar egyetem. A századok viharát egyedül a budapesti egyetem állotta ki.

Pázmány Péter bíboros hercegprímás, esztergomi érsek az 1635 május 12-én kelt alapítólevelében 100.000 forintot helyezett el pénzben és érték-papírokban a nagyszombati jezsuita kollégium rektoránál egy universitas studiorum felállításának céljaira. II. Ferdinánd király 1635 október 18-án az egyetem felállításához megadta a hozzájárulást s az intézményt felruházta az akkor szokásos egyetemi előjogokkal. Nehány évvel később Lósy Imre, majd Lippay György esztergomi érsek a Pázmánytól alapított bölcészeti és hittudományi kart jogi karral egészítette ki. Mária Terézia királynő nagy adományokkal és javadalmakkal halmozta el az egyetemet s ezeknek a segítségével a XVIII. század második felében az orvostudományi kar is megkezdte a működését. Mária Terézia 1777-ben az egyetemet Nagyszombatból Budára költöztette át, majd 1804 január 20-án I. Ferenc király a Pesten elhelyezett egye-

tem részére új adománylevelet adott. Az 1848. XIX. t. c. az egyetemet a közoktatásügyi miniszter hatósága alá helyezte s kimondotta az egyetemi tanszabadság elvét. Az abszolutizmus idején az egyetemen a német nyelvet tették kötelezővé, de 1867-ben az egyetem visszakapta a jogait s azóta akadálytalanul teljesítheti tudománymívelő és terjesztő hivatását.

A Pázmány Péter alapította egyetem tíz emberöltőn keresztül az egyház, a közigazgatás, az igazságszolgáltatás, a közegészségügy, a közélet, a politika s általában véve valamennyi tudomány számára a kiváló embereknek, a nemzedékeknek hosszú sorát képezte ki. Alapítása óta 40.700 ifjat avatott doktorrá s az idei rektor a sorban a 198-ik volt. Tanárai közül világhírré tettek szert Katona István, Révai Miklós, Toldy Ferenc, Gyulai Pál, Goldziher Ignác, Pauler Ákos, Gombocz Zoltán, Balassa János, Ssemelweis Ignác, Kitaibel Pál, Jedlik Ányos, Than Károly, Eötvös Lóránd, Lóczy Lajos.

A magyar törvényhozás ez év május 7-én halála jeléül törvényes emléket állított az egyetemnek, az egyetem 300 éves alapítását megörökítő 50.000 drb. kétpengős érme forgalombahozataláról intézkedett s az egyetemnek ajándékozta a Csillagvizsgáló Intézetet és a Budapesti Földrendési Observatóriumot. Főünnepségét az egyetem ez év szeptember 25-30. napjain tartja s erre a meghívók az egész világ minden nevesebb tudósához elmentek.

Az egyetem jubileuma alkalmából az Osservatore Romano-ban D. Gulizia sorra veszi azokat az érdemeiket, melyeket a magyar tudományosság az emberiség szolgálatában szerzett. Megemlíti egyebek közt, hogy a világhírű wittenbergi és bécsi udvari könyvtárak alapítását magyar tudósok kezdeményezték, s emlékeztet rá,

gyelettél őrzi. Bölcsészeti Szakosztályunknak 1917 május 26-tól 1919 őszéig, a budapesti egyetemre történt távozásáig, elnöke volt s több ízben tartott nyelvészeti szakelőadásaival gyarapította Egyesületünk tudományos érdemeit.

Pusztuló Bólyai-emlékek Erdélyben.

Az erdélyi magyar nagyjaink emlékei a pusztulás sodrába jutottak: azok is, amelyeket a hálás utókor állított számukra, azok is, amelyek valami vonatkozásban állanak velük. Így ritkulnak egyre a Bólyai-emlékek. A székely főváros kultúrházának homlokzatán elhelyezett s a két Bólyai-testvért ábrázoló domborművet a város polgármestere néhány évvel ezelőtt eltávolíttatta. Ugyanott és a mi városunkban a Bólyai-utcák hivatalosan eltűntek, most pedig lebontás előtt áll az az épület, amelyet Bólyai Farkas épített családi házul a Tárnava Mare Buia községben. Ezt a házat a nagy tudós a halála előtt néhány évvel készíttette, amikor a család ősi kúriája az egész községet elhamvasztó tűzvészben elpusztult. Az új ház a község közepén egy szőlőhegy aljában épült, a szőlőhegy tetején pedig kis csillagvizsgáló készült. Itt szerkesztette meg a tudós Bólyai azt az elmés eszközt, amely automatikusan mutatta az égitestek mozgását (most a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik.) Bólyai Farkas halála után sok ideig lakatlan maradt a ház. Legutolsó lakója az unokája, Bólyai Gáspár volt, aki két évvel ezelőtt halt meg. A Bólyai-kuria az ő halálával a Bereczki család, majd az ottani görög kat. lelkész tulajdonába ment át, akinek örökösei most elhatározták az öreg ház lebontását. Így ma már csak az egykori ref. kollegiuma és az 1910-ben közös sírba helyezett két Bólyai emléke hirdeti Erdélyben azt a nevet, amelyet annak idején Európa tudományos világa ismert, tisztelt és még ma is megbecsül.

Herman Ottó emlékezete.

Ez év június 18-a a Herman Ottó születésének százéves fordulója. A magyar tudományos világ meglehetősen kevesen emlékeznek a részünket nekünk annál is inkább ki kell vennünk, mert a lakatosinasból tudóssá lett Herman Ottó a tudományos pályáját az Erdélyi Múzeum-Egyesületnél kezdette 1864-ben, amikor Brassai Sámuel a fiatal tudóst a városunkba hívta s a Múzeum állandó osztályának a berendezésével bízta meg. Egyetemi Évkönyveink 1864—1872. évfolyamaiban sűrűn találkozunk a később világűrre emelkedett magyar természettudós nagyértékű s alapvető dolgozataival. Állandó gyűjteményünkben mai is sok madár-unikum őrzi a preparáló munkájának emlékét. Tőlünk került Herman Ottó a Magyar Nemzeti Múzeumhoz, ahol a magyar természet-tudomány történetében emlékeztető munkásságot fejtett ki. Nevét ismerette először a *Magyarország pókfaunájáról* írt munkája tette, majd felkutatatta az ország nevezetes halvidékeit, megírta életének főművét, a magyar tudományosság egyik legértékesebb alkotását, a *Magyar halászat könyvét*. 1893-ban megalapította a magyar ornitológiai intézetet s a madártani tanulmányai eredményezték *A madarak hasznáról és káráról* c. érdekes könyvét. Utána egymást követve jelentek meg *A magyar ősfoglalkozásokról*, *A magyar nép arca és jelleme* és *A magyar pásztorok nyelvkinése* c. munkái, amelyek a magyar néprajzi tudomány fejlődését indították meg. Amikor Herman Ottó 1914-ben az élők sorából kidőlt, 1140 cikket, könyvet és tanulmányt hagyott a magyar tudományosságra. Rengeteget dolgozott, tömérdek alkotása van a kisipar, a mezőgazdaság, az egészségvédelem terén, továbbá a falufejlesztésben, a fajvédelemben és a legkülönfélébb tudományos intézetek megszervezésében. A magyar szellemiségben elévülhetetlen érdeme marad mindig, hogy a

magyar pásztoréletnek ő a tudományos felfedezője, a magyar néprajzi tudomány megalapítója, az őslénytan és a barlangkutatás megindítója és a madárvédelem megszervezője. Számos munkáját idegen nyelvre is lefordították, neve világszerte ismert. Joggal mondhatta a 70-ik születésnapján: „Két karddal harcoltam életem során: az egyikkel a nemzet nyelvén befelé harcoltam, a másikkal idegen nyelven annak elismeréséért, hogy van magyar kultúra, amely helyet követelhet és követel is az emberiség egyetemes munkájában.“

Jelentőségéhez méltó ünnepsében eleveníti fel a magyar tudományosság Herman Ottó emlékeztetét. A Természettudományi Társulat ünnepi díszülésén hódol emlékeztetének, a Magyar Nemzeti Múzeum Hermankiállítását rendez, a Magyar Ornitológusok Szövetsége pedig a Nemzeti Múzeum parkjában Herman-emlékművet fog felállítani. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület a dévai vándorgyűlésén fogja ünnepelni a Herman Ottó születésének százéves fordulóját és rója le háláját az Egyesületünkben kifejtett munkásságáért.

Dr. Szabó T. Attila akadémiai megjutalmazása.

A Magyar Tudományos Akadémia minden évben a Sámuel-Kölber jutalommal tünteti ki annak az évnek legjobb magyar nyelvészeti dolgozatát. Az idén ezt a jutalmat az Akadémia a Dr. Szabó T. Attila Weselényi-kollégiumi tanár „A helynévgyűjtés jelentősége és módszere“ c. értekezésének ítélte oda, mely a Magyar Nyelvtudományi Társaság folyóiratában, a Magyar Nyelv 1934. évfolyamában, jelent meg. Ezzel csaknem egyidőben Szabó T. Attilát a tudományos munkássága alapján a debreceni egyetem a doktorává avatta. Erdélyben súlyos kérdés a tudományos utánpótlás, s így őszintén örvendünk a fiatal tudós sikerének, amely hivatalos elismerése a legjobb

úton haladó és még sok reménnyel biztató működésének. Ez neki is és másoknak is buzdításul szolgálhat a magyar tudományosság áldozatos művelésére, amely ma Erdélyben az arra hivatottaknak történelmi jelentőségű feladatvállalása.

Világhírű magyar tudományos felfedezés.

Az elmúlt évtizedben a biokémikusok kutatási tevékenysége főképpen a vitaminok körül mozgott. Minden fáradság azonban hiábavaló volt, senkinek sem sikerült a vitamint tiszta állapotban elkülöníteni, ezért hiányzott a valóban exakt tudományos megállapítása ennek a vegyületcsoportnak. *Szent-Györgyi Albert*, szegedi egyet. tanár, volt az első, aki ezen a téren eredményt ért el. A C-vitamint először kis mennyiségben a mellékveséből különítette el, majd rájött arra, hogy ez az érdekes vegyület a zöldpaprikában nagyobb mennyiségben fordul elő. Ami addig megközelíthetetlen volt, azt a magyar tudós elérte: utasításai alapján nagymennyiségű zöldpaprika feldolgozásából több kg. tiszta C vitamin készült kristályos formában. Ez a felfedezés az egész világ érdeklődését felkeltette. Szent-Györgyi az igazi tudós önzetlenségével nagyobb mennyiségű tiszta preparátumot bocsátott több külföldi kutató rendelkezésére, ezzel szorgos kutató munkát indított meg s ma már több száz külföldi közlemény hivatkozik a Szent-Györgyi felfedezésére s hirdeti a magyar tudományosság dicsőségét. A C vitaminnak nemesak a képletét és szerkezetét sikerült megállapítania, hanem egy külföldi gyár már szintetikusán elő is állítja e vegyületet, ami a biokémiában páratlan sikernek nevezhető. E felfedezés nagy hordereje csak most kezd kitűnni. Azóta derült ki, hogy a skorbutellenes *ascorbinsav* minden állati és növényi sejtek nélkülözhetetlen kelléke s adagolásával fényes eredményeket lehet elérni

mindenféle vérzéssel járó kórképnél. A budapesti Korányi-klinika most közli hét bélhurut eset meglepő gyors gyógyulását, amelyek évek hosszú során át dacoltak minden más kezeléssel. A külföldi szaklapok is sűrűn hoznak az ascorbin-sav kutatására vonatkozó közleményeket és egyik sem mulasztja el kiemelni a magyar kutató úttörő érdemeit.

Ósrégi héber könyvtárt találtak.

Rendkívüli jelentőségű régészeti felfedezést tett a Starky által vezetett angol expedíció Lachis, vagy ahogy most hívják, Tel Adduveri környékén. Az angol régészek Batscha és Gaza között olyan romokra akadtak, amelyek a megállapításuk szerint Juda királyainak korából származnak. A romok között a héber feliratok valóságos könyvtárára bukkantak. Ezek a porcellánra vésett régi héber írású följegyzések valószínűleg egy judai fejedelemé voltak s az első templom idején készültek. A felfedezett könyvtár egy része azt a levelezést tartalmazza, amelyet a lachisi alkirály folytatott Jeruzsálem királyával. E levelezésben olyan nevekkel is találkozunk, amelyek a bibliában szerepelnek. Az angol régészek szerint ez a felfedezés egyike a legértékesebbeknek, amit a régészek Keleten valaha csak tettek.

Magyarországi ásatások.

Magyarországon az elmúlt évben is rendszeres, céltudatosan kidolgozott tervek szerint folytak a Műemlékek Országos Bizottságának az ásatásai. Három kutatási irányba ágazott a munka: kiástak római kori maradványokat, feltártak ókeresztény műemlékeket s napvilágra hozták meg helyreállították a magyar középkor néhány csodálatos alkotását.

A munkatervet követve, a fiatal archeológus gárda két kitűnő képviselője, Nagy Lajos és Paulovics István, a pannóniai maradványok föl-

tárásán dolgoztak. Az aquineumi zónában a budakalászi, derapataki és bivalyosi őrtornyokat ásatták ki és a Vác—Nógrádverőce közé eső szakaszon, a Duna északi partján újabb, eddig nem ismert alaprajzú római erőd került elő. Az ókeresztény kor emlékeinek feltárásában nemzetközi fontosságú eseményt jelent a fehérmegyei Fövénypusztán, a római Herulia területén, a Kr. u. IV. században épült nagyszabású ókeresztény bazilika falainak kiásása. A magyar földön napfényre került ókeresztény templomok között ez a legnagyobb méretű, s rendkívüli jelentősége abban van, hogy az ókereszténység legelső templomaival egyidős. A középkori műemlékek modern restaurálása és feltárása során tovább folyt a régi egri székesegyház, a visegrádi és diósgyőri várak feltárása és helyreállítása, a zsámbéki templom biztosító munkája és a XIII. században épült bélapátfalvi cisztercita templomnak a stílszerűtlen későbbi vakolattól való megtisztítása.

A legszebb eredményeket azonban a közvélemény és a tudományos világ feszült érdeklődése közt végzett esztergomi ásatások hozták. A történeti források tanúsága szerint 1256-ig, amikor IV. Béla az egész várost az érseknek adományozta, Esztergom volt a magyar királyok székvárosa. Gyanítható volt tehát, hogy gazdag emlékek rejtőzhetnek itt. A közérdekű eseménnyé nőtt ásatások csakugyan fel is tárták az Árpád-kori királyi palotát. A mostani bazilikától nem messze, mélyebb rétegben került elő a III. Béla idejében épült remekművű várkápolna vörös márványból faragott lépcsőkkel s klasszicizáló oszlopfőkkel díszített kapuval. A kápolna homlokzatának déli végéhez csatlakozik a királyi palota fala, a kápolna kapuzatához hasonló díszkapuval ellátva. A kápolna belsejében nagyszabású falképek maradtak fenn és portrészzerű emberi fejet ábrázoló két oszlopfej. Az egyik szoborportré francia arc típusa francia építőmes-

terre, a másikkak pödört bajuszú mongolos arca magyar mes-terre vall. A királyi palota egyik termében fönnmaradt reneszánsz ráfestés első tekintetre elárulja a firenzei quattrocentó egyik legfinomabb mesterének, Filippino Lippinek, stílusát. Kiderítésre váró kérdés, hogy magától Filippinotól vagy valame-lyik tanítványától származik-e. A Műemlékek Országos Bizottságának tervei szerint az Árpádok esztergomi királyi palotáját és várkapolnáját tel-jesen föltárva és helyreállítva Szent István halálának 900 éves évforduló-ján, 1938-ban, adják át a magyar nem-zetnek.

Az olasz tudomány hódolata Kőrösi Csoma Sándornak.

Az olasz tudományos Akadémia a Kőrösi Csoma Sándor születésének 150-ik fordulója alkalmából kiadta Tucci és Ghers akadémikusok tibeti úttjáról írott könyvét. Ezt a könyvet az Akadémia Kőrösi Csoma Sándor emlékének ajánlja s a bevezetésében mély hódolattal méltatja a nagy ma-gyar tudós érdemeit, hangsúlyozva, hogy Kőrösi Csoma Sándor volt az, aki a titokzatos Tibetet először nyi-totta meg a tudomány számára.

Az új török nyelv.

Az újjászületett Törökországban egymást követik a nagyjelentőségű újítások. Ez év májusában a kor-mány törvényjavaslatot terjesztett az ankarai nemzetgyűlés elé „az idegen elemektől megtisztított török nyelv kötelező használatáról”. Kemál köz-társasági elnök már régebben elren-delte, hogy a nyelvtudósok dolgozzák ki az új nyelvet, az idegen szavakra keressenek megfelelő török kifejezé-seket, s készítsék el az egyes mes-teriségek, iparágak és tudományos élet műszavait. A rendkívül elszapo-rodott idegen szavakat a feledésbe ment régi török szavak feleleveníté-sével igyekezzenek a nyelvből kiszo-

rítani. A török nyelv művelő egye-sület most adta ki annak a 8000 régi török szónak a jegyzékét, amelyekkel az idegen szavakat ezután az iskolá-ban, a sajtóban, a könyvekben és az egész közéletben helyettesíteni fog-ják. A szótárt hatalmas példány-számban hozták forgalomba, mert hi-szen a szavait minden töröknek meg kell tanulnia.

Gelei József kitüntetése.

A helybeli unit. kollégiumból ke-rült Gelei József a szegedi egyetem biológiai tanszékére. Jóleső örömmel vesszük tehát tudomásul, hogy a Ma-gyar Tud. Akadémia idei nagygyű-lése a Gelei József munkásságát ta-lálta méltónak a Marczibányi-juta-lommal való kitüntetésre. Ez az el-ismerés Geleinek az utóbbi tíz évben megjelent több mint 1230 oldal terje-delmű 62 munkáját érte. Ez a mun-kásság főként az alsóbbrendű lé-nyekre és sejtteni kérdésekre terjed ki. Chromosoma-tanulmányaiban az örökléstannak azt az igen érdekes kérdését oldotta meg, hogy az öröklés rendjén az utódok megállapítható változatossága mi módon lehet jóval nagyobb, mint amennyit a magtes-tecskék számából a kombinatív tör-vények alapján számítani lehet. Újab-ban a véglény-tanulmányaiban az egysejtűek idegrendszerének kiderí-tésével és az érzékszervek tanul-mányozásával szerzett a külföld előtt a magyar névnek elismerést és dicső-séget. E kérdések kiderítésére olyan új vizsgálati módszereket dolgozott ki, melyeket az egész világon átvet-tek s amelyekkel kapcsolatban nevét a mikrotechnika legnagyobb mesterei között emlegetik. E módszerekkel si-került neki megdöntenie az élettan-nak azt a téves fölfogását, mintha az érzékszervek csakis a magasabbrendű lényekben különböztek volna szét. az ismeretes sokféle működés érdekében. Gelei kimutatta, hogy az addig egy-formáknak tartott érzékszervek kü-lönbözők és a különböző ingerhatások

érdekében megfelelően szerveződtek. Ezt a kiváló tudóst Erdély adta a tudományosságának. Mi nemcsak büszkék vagyunk rá, hanem belőle bizalmat is merítünk jövőnkre. Az Akadémia hivatalos bírálata szerint „a lankadatlan kutató, ötletes módszer-felfedező, önállóan gondolköző és saját lábán járó“. Gelei biológiai „működésére bármelyik nagy kultúr nemzet is büszke lehetne“.

Egy magyar tudós feltalálta a röntgenenergómétert.

Császár Elemér, a budapesti Pázmány Péter-Tudományegyetem magántanára és fizikai intézetének adjunktusa, hosszú kísérletezéssel és a különböző fizikai elvek segítségével egy olyan készüléket szerkesztett, amely lehetővé teszi a röntgensugárzás mérését. Kísérletei rávezették arra, hogy legelőnyösebb a röntgensugárzást valamilyen fémmel teljesen elnyeletni és a keletkező csekély meleget elektromosáram termelésére használni fel. Ez a készülék alapelve. A teljes elnyelés végett a sugárzás egy kicsiny fénykúp nyílásába jut, ott a szétszórt sugárzás a fémfalra esik s így a röntgensugár energiája egészében hővé alakul át. Különösen döntő fordulat volt azoknak a fémeknek a főlismerése, amelyek a sugár-elnyelő kúphoz forrasztva jól mérhető elektromos áramot tudnak szolgáltatni. Ez a fém a tellur és az ezüst. A sugárt felfogó készülék a külső zavaró hőhatásokkal szemben tökéletes hőszigetelő burokban van s egy háromlábú fémállványon nyugszik. A röntgensugár vékony alumínium- és papírlemezekkel elzárt nyíláson keresztül jut a készülék belsejébe. A sugárfelfogótól mintegy 5–6 méter hosszú hajlékony, jól védett kábel vezet az elektromos áramot a mérő eszközökhöz. Ez egy eredeti leolvasó berendezéssel van felszerelve, úgyhogy a keletkező gyenge elektromos áram mérése könnyűszerrel és pontosan végezhető. Császár Elemér röntgen-

energómétere igen nagyjelentőségű az orvosi gyakorlatban is, mert ennek segítségével közvetlenül meg lehet mérni a testben elnyelt sugárzást. Ez pedig a röntgensugarakkal történő gyógykezelés szempontjából igen fontos, mégpedig azért, mert a nem elegendő mértékű röntgenbesugárzás nem gyógyít, a túlméretezett besugárzás pedig esetleg gyógyíthatatlan sebeket éget. A Magyar Orvosok Röntgenegyesülete nem rég melegen üdvözölte a felfedező tudóst, s örömet fejezte ki, hogy magyar ember találta fel azt a nagyjelentőségű készüléket, amely teljesen új alapokra helyezi a röntgen dózismérést.

A Magyar Tudományos Akadémia nagyjutalma Erdélyt kutató munkának jutott.

A Magyar Tud. Akadémia a különböző tudománykörökben évenként felváltva igen tekintélyes összegű nagy jutalommal tünteti ki a legérdemesebb tudományos munkásságot. Az idén ezt a kitüntetést Vendl Aladár „A Szászvárosi- és Szeben-Havasok kristályos területe“ c. monográfiájának juttatta, mely a Magyar Földtani Intézet „Geologia Hungarica“ sorozatában jelent meg 365 negyedrétd oldal terjedelemben, 10 táblával és geológiai térképpel s 82 szövegközti rajzzal. A monográfia a Sztrigy, Olt és Maros folyók közti terület geológiai felépítését, közettani alkotását és ásványvilágát tárgyalja. A tárgyalat terület kelet-nyugati irányban 60 km, észak-déli irányban pedig kb. 40 km nagyságú földdarab. A szerző a kutatást a 2000 m. tengerszint feletti magasságot meghaladó lakatlan területen végezte hosszú éveken keresztül, nagy fizikai fáradsággal és sok nélkülözéssel. A laboratóriumi vizsgálat, különösen az 54 kémiai közetelemzés megint hosszú évek kitaró munkáját vette igénybe, úgyhogy a monográfia két évtized lankadatlan fáradságának az eredménye. Ez a petrográfiai-geológiai tárgy

nagyszabású munka, amelyhez hasonlók a nagy nemzetek irodalmában is ritkán látnak napvilágot, a külföldön is teljes elismerést aratott. A M. Tud. Akadémia kitüntetése nemcsak azért jelentős, mert a több mint százéves fennállása óta ez az első eset, hogy a nagyjuttalmával közettni tárgyú munkát méltatott különös elismerésre, hanem azért is, hogy a magyar szellem fényét Erdély tudományos megvilágítására sugározta.

Dr. Gergely Sámuel.

Nevét csak mi ismertük, munkásságát csak azok tartották számon és becsülték sokra, akik a tudományának területén jártasak voltak, mert a történet és az érvényesülés megvetésének szerénységében élte le hosszú szép letét, amelyet 90 éves korában ez év márciusában fejezett be a Teleki grófok marosmenti kastélyában. 1845 ápr. 2-án született a marossszéki Lukafalván. Iskoláit az erdélyi híres református kollégiumokban végezte, papi és tanári oklevelet szerzett, majd Párizsban két esztendeig a Faculté de Droit, a Sorbonne és a Collège de France intézetekben jogtörténeti, történeti, irodalmi és esztétikai tanulmányokat végzett. 1899-ben a helybeli egyetem az európai történelemből magántanárrá képesítette, majd utóbb rendkívüli tanára volt az egyetemnek az uralomváltozásig. Életemek a tudományos munkássághoz szükséges nyugalmát a gróf Teleki-család biztosította közel 60 esztendőn keresztül. A Történelmi Társulat és az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadványaiban Erdély XVI—XVII. századi történetéből gazdag okleveles anyagot hozott felszínre és tett hozzáférhetővé. Foglalkozott világtörténeti kérdésekkel is, de munkásságának különleges területe a kútfők feltárása és az okmányok kiadása volt. A Magyar Tud. Akadémia történeti bizottságának megbízásából 1887-ben közzétette az Alvinczi Péter okmánytárának III. kötetét. Nevét azonban a tör-

ténetírásban a Teleki-család levéltárának feldolgozásával, a Teleki Mihály levelezésének összeállításával örököltette meg, amelyet a Magyar Történelmi Társulat adott ki 12 kötetben a gróf Teleki-család és a Magyar Tud. Akadémia költségén. Ezzel fölbecsülhetetlen anyagot szolgáltatott Erdély magyar multjának megismeréséhez. Közel ötven évig dolgozott ezen a hatalmas okmánytáron, ritka szeretettel és lelkiismeretességgel. Emlékét a magyar történetírás és Egyesületünk, amelyhez mindig bensőséggel ragaszkodott, kegyelettel fogja őrizni.

Magyar írók a Szellemi Együttműködés bizottságában.

A Nemzetek Szövetségének tanácsa a májusi ülésén Laval francia külügyminiszter ajánlatára a Szellemi Együttműködés (Commission Cooperation Intellectuel) bizottságába a meghalt Curiéné helyére — a bizottság egyetlen nőtagjával — egyhangulag Tormay Cecilt választotta meg. Előadói javaslatában Laval kiemelte, hogy a Tormay Cecil regényírói, történetírói és kritikai működése általános megbecsüléssel találkozott.

Ez a bizottság, amelybe Tormay Cecilt beválasztották, a nemzetközi tudomány, művészet és irodalom 15 kiválóságából áll. A 15 tag között Kína, Japán, India egy-egy kimagasló szellemi nagyságával s olyan nevekkal találkozunk, mint Henry Bergson, Paul Valéry, Gilbert Murray, Herriot, stb. Szellemi téren a békekötés óta Magyarországot ért legnagyobb nemzetközi hivatalos elismerés Tormay Cecil megválasztása ebbe a tekintélyes társaságba, amelynek céljai közé tartozik az irodalmi művek más nyelvekre való fordításának előmozdítása, a munkás és felnőtt oktatás, az oktató könyvek fölülvizsgálása, a mozi, rádió és a sajtó tudományos és nemzetközi szempontból való vizsgálata, a különböző nemzetek könyvtárai és múzeumai

közt a nemzetközi érintkezés elősegítése, a műemlékek megőrzése, a nyilvános gyűjtemények, valamint a szerzői jog nemzetközi védelme. Feladata továbbá a különböző nemzetek szellemi termékeinek kicserélésével a népek kulturális közeledésének előmozdítása. Így a magyar tag megválasztásához az a remény fűződik, hogy végre alkalom nyílik azoknak az akadályoknak a megszüntetésére, melyek a magyar szellemi termékeket az utódállamokból még mai s kizárják.

Hunyadi János eredete.

A hitújítás és a török megszállás zivatarai Hunyadi Jánosnak, ennek az egyszerű, köznemesi sorból kiemelkedett páratlan hősnak az eredetét teljesen homályba borították. Ő maga is új nevet vett föl s az üldözések családját is névváltoztatásra kényszerítették. A zivataros idők elmúltával a legendák és oklevelek összekevert, hiányos adataiból nem lehetett a történelmi valóságot megállapítani. Így keletkezett valami tízféle elmélet a Hunyadi eredetének megmagyarázására. Természetesen egyik sem igaz! Téves az is, amely őt Zsigmond törvénytelen fiának mondja, és téves az is, amely a jobbágynyúzó Vajk gyermekének és román eredetűnek tartja. A mátraverebélyi ősrégi templomban nyugszik egy 1403-ból származó hollós címerű síremlék szerint Péter, Györgynek a fia, győzhetetlen katona, Erdély egykori alvajdája. Újabban előkerült Ulászló királynak egy 1441-

ben kelt beiktató levele, amely Jánost ezen alvajda fiának mondja. A sírkövön levő címer a Hunyadi-címer őse. Ez és az oklevél együttesen félreértést kizáró módon hirdetik, hogy Hunyadi ennek a vajdának a fia. Az eddig forrásul szolgáló oklevelekben ugyanis a Vajkot keresztnévnek vették, pedig ez valóságban a Vajvodának, a Vajdának a rövidítése. Ezt igazolja az is, hogy Vajknál is György a nagyapa. A családi oklevelekben Péter fiai mint Vajda-fiak szerepelnek, tehát itt sem lehet az apa Vajk, hanem Vajda, mivel a nagyapa itt is György. Hunyadi tehát ízig-veéig magyar, ennek a de Vereb, vagyis Verebély-családnak a szülötte, Péter erdélyi alvajda György fiának a fia. Ez a család 1180-tól szerepel a magyar oklevelekben. Az V. Lászlótól megállapított adottságok teljesen ráillenek: ősrégi birtokos, nemesi család, címerhasználati joggal több nemzedéken keresztül. Eredeti kutatásai alapján ezt állapítja meg most Fráter Lénárt érdekes tanulmánya a Theológia c. folyóiratban.

Hibaigazítás.

Az Erdélyi Múzeum XXXIX. évf. 1934. 302. lapján lévő 240. jegyzetbe a „fundamentum“ szó elírásból csúszott be; helyesen „firmamentum“ szó olvasandó. Ugyanígy javítandó az Erdélyi Tudományos Füzetek 71. számában a 61. lap 240. jegyzetében a „fundamentum“ szó „firmamentum“-ra.